

## تأملی بر یادگیری نسل زد

دکتر سارا ابراهیمی

عضو هیئت علمی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

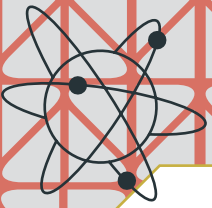


متفکر، مصمم و قاطع، دلسوز، روشن فکر، پذیرای ایده‌های جدید، سخت‌کوش و مسئولیت‌پذیر نسبت به خود و دیگران هستند. از نقاط قوت این نسل می‌توان به صداقت، مهربانی، شوخ‌طبعی، انصاف و ابراز عقیده و قضاوت اشاره کرد. این ویژگی‌ها و نقاط قوت به یادگیرندگان اشاره دارند که می‌خواهند یاد بگیرند، تسلیم نشوند و برای کمک به دیگران تلاش کنند.

ویژگی‌های یادگیری نسل زد نه تنها بیانگر نگرش آن‌ها به یادگیری است، بلکه کلیدی برای یادگیری‌شان محسوب می‌شود. احساس مسئولیت آن‌ها می‌تواند به تکمیل تکالیف تحصیلی، شفقت و مهربانی‌شان به کار گروهی و گشودگی ذهنشان به یافتن دیدگاه‌های جایگزین برای گسترش یادگیری‌شان کمک کند. یکی از عوامل مؤثر در یادگیری همه نسل‌ها، انگیزه است. انگیزه یادگیری نسل زد بیش از آنکه شخصی باشد، برخاسته از

نسل زد (Z)، متولدان سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۱۰ میلادی و ۱۳۷۴ تا ۱۳۸۹ شمسی، را دربرمی‌گیرد. چشم‌انداز نوین فرهنگی و اجتماعی به‌گونه‌ای بر فرایند یاددهی و یادگیری تأثیر گذاشته است که هنوز ناشناخته‌های بسیاری درباره آن وجود دارد. آنچه مشخص است، مواجهه یادگیرندگان با حجم زیادی از اطلاعات بارگذاری‌شده، مشکل دریافت اطلاعات و سنجش اعتبار آن‌ها، چالش‌های مرتبط با تفکر انتقادی، نیاز به خلاقیت بیشتر در برنامه درسی و کاهش دامنه توجه است. از این رو ضروری است معلمان در طراحی تجربه‌های یادگیری این موارد را در نظر بگیرند. برای استفاده مؤثر از ظرفیت این نسل و تقویت توان یادگیری آن‌ها در کلاس‌های درس و مؤسسات آموزشی، لازم است ویژگی‌های یادگیری و برنامه درسی آن‌ها را بشناسیم. یادگیرندگان نسل زد به لحاظ ویژگی‌های یادگیری، وفادار،





می‌تواند بسیار انگیزه‌بخش باشد: «انجام خوب و مناسب تکالیف در دوره‌های پیش‌نیاز، شما را برای دوره‌های تخصصی بعدی در موقعیت بهتری قرار می‌دهد.»

یادگیرندگان این نسل، نه تنها با موفقیت تبادلی برانگیخته می‌شوند، پیشرفت در یادگیری نیز می‌تواند برایشان انگیزه‌بخش باشد. برای مثال، کمک به یادگیرندگان برای در نظر گرفتن ایده بزرگ موضوع آموزشی کلاس، می‌تواند چشم‌اندازی از دوره به آن‌ها بدهد. مرتبط‌ساختن هر فعالیت و تکلیف به ایده‌ای بزرگ، به یادگیرندگان کمک می‌کند در یابند به‌سوی سطح بزرگ‌تری از دانش حرکت کنند و تنها برای نمره امتیاز کسب نمی‌کنند. این موضوع ممکن است به ماهیت کاربردی یادگیری که یادگیرندگان این نسل از آن لذت می‌برند، کمک کند. پرسش از یادگیرندگان درباره ارتباط تکالیف و فعالیت‌ها با اهداف بزرگ‌تر دوره، می‌تواند آن‌ها را در گفت‌وگو مشارکت دهد. دانستن اینکه ایده بزرگ برای آینده آن‌ها ارزشمند است و در تمام مراحل رسیدن به هدف به آن‌ها کمک می‌کند، می‌تواند بر انگیزه پیشرفت بیفزاید. بنابراین، لازم است معلمان زمانی را برای توضیح کاربرد واقعی هر فعالیت و تکلیف آموزشی اختصاص دهند و بیان کنند که یادگیری موضوع درسی آن‌ها را برای آینده و پیشرفت در حرفه‌هایشان آماده می‌کند. علاوه بر شناسایی ویژگی‌ها و انگیزه‌های یادگیری نسل جدید، درک شرایطی که بر یادگیری آن‌ها تأثیر می‌گذارد نیز مهم است. بیشتر یادگیرندگان این نسل در کارهایی که باید انجام دهند استرس دارند و خود را تحت فشار می‌بینند و ممکن است این استرس را با خود به کلاس و به‌طور کلی به مطالعات درسی خود بیاورند. لذا برای تجربه‌های آموزشی همراه با آرامش یادگیرندگان، ضروری است فنون مدیریت فشار روانی نیز در برنامه درسی گنجانده شوند.

یادگیرندگان نسل زد معلمان را در زندگی خود افراد مهم می‌دانند. به‌ویژه اینکه آن‌ها احساس می‌کنند مؤثرترین و لذت‌بخش‌ترین تجربه‌های یادگیری را می‌توانند از معلمانی با ویژگی‌ها و رفتارهایی خاص و کسانی که به‌شخصه با آن‌ها آشنا می‌شوند، به دست آورند. آن‌ها به معلمانی علاقه‌مندند که بر درگیر ساختن یادگیرندگان تمرکز دارند و مشتاق و علاقه‌مند به آموزش، شوخ‌طبع و بذله‌گو و آگاه و باتجربه هستند؛ معلمانی که ضمن شفاف‌سازی در فرایند یادگیری، قادرند سطحی از ابهام و امکان گفت‌وگو درباره اهمیت آن را ایجاد و با این کار یادگیری را عمیق‌تر کنند. لذا ضروری است، معلمان روش‌هایی را برای ارتباط با یادگیرندگان این نسل بیابند و انتظارانشان را از تعامل حرفه‌ای بیان کنند تا هم تعامل یادگیرندگان و معلم تقویت شود و هم یادگیرندگان برای تطابق با محیط‌های حرفه‌ای دیگر آماده شوند.

روابط اجتماعی‌شان است؛ از جمله اینکه نمی‌خواهند دیگران را از خود ناامید کنند، می‌دانند که اعمالشان برای دیگران مهم است و می‌خواهند از چیزی که به آن اعتقاد دارند دفاع کنند.

همه این انگیزه‌ها از احساس مسئولیت در برابر دیگران یا دلایلی ناشی می‌شوند که ممکن است بر دیگران تأثیر بگذارند و ویژگی‌ها و نقاط قوت مبتنی بر رابطه آن‌ها را انعکاس می‌دهند. علاوه بر این، برخی از یادگیرندگان هم با دانستن اینکه در نتیجه مشارکت اعتبار کسب می‌کنند، یا با نگرش به یادگیری به‌عنوان فرصتی برای پیشرفت، برانگیخته می‌شوند و تمایل به موفقیت نشان می‌دهند.

از آنجا که نسل زد مهربانی و انصاف را در دل دارند، از روابط خود و تأثیری که بر دیگران می‌گذارند، انگیزه می‌گیرند. بنابراین، لازم است در طراحی آموزشی، تأثیر رفتار آن‌ها را بر افراد دیگر در نظر گرفت. برای مثال، تأکید به یادگیرندگان مبنی بر اینکه مشارکت‌نکردن آن‌ها ممکن است بر اعضای گروه تأثیر منفی داشته باشد، می‌تواند به آن‌ها کمک کند در کارگروهی نقش فعال‌تری ایفا کنند.

یادگیرندگان نسل زد بسیار به این موضوع اهمیت می‌دهند که دیگران را از خود ناامید نکنند. عمل نکردن به بهترین شکل ممکن یا انجام‌ندادن کامل تکالیف در مدرسه ممکن است باعث ناامیدی خانواده‌ها، دوستان و معلمانی شود که در فعالیت‌های آموزشی، از آن‌ها حمایت مالی و هیجانی می‌کنند. معلمان می‌توانند به‌جای تمرکز یادگیرندگان بر ناامیدکردن آن‌ها و دیگران، راه‌هایی را برای تقویت انگیزه درونی یادگیرندگان بیابند تا تأثیر ماندگارتری بر یادگیری آن‌ها داشته باشد.

یادگیرندگان این نسل علاوه بر اینکه با تأثیرگذاری بر دیگران برانگیخته می‌شوند، با تلاش برای رسیدن به موفقیت و پیشرفت نیز انگیزه پیدا می‌کنند. مثلاً ممکن است به این دلیل برای تکمیل تکلیفی تلاش کنند که امتیازهایی که کسب می‌کنند، در نهایت به نمره کلی آن‌ها افزوده می‌شود. لذا پیام‌های معلم مانند اینکه «این فعالیت ۳۰ درصد از نمره کل شما را در برمی‌گیرد»، می‌تواند به چارچوب‌بندی بخش‌های کوچک‌تر درس در زمینه‌ای بزرگ‌تر کمک کند.

همچنین، ممکن است یادگیرندگان با دانستن این نکته که تکمیل دوره امکان بررسی شرایط پیشرفت تحصیلی را به آن‌ها می‌دهد، برانگیخته شوند. پیامی که می‌تواند به‌خوبی در آن‌ها اثرگذار باشد این است: «ما در نیمه راه هستیم.» این نسل، نسلی است که از دانستن اینکه کار سخت امروز می‌تواند بعدها به نتایج بزرگ‌تری منجر شود، قدردانی می‌کند. مثلاً گفتن این موضوع به دانشجویان



امروزه با فناوری‌های موجود و محتوای تولیدشده توسط کاربران که پیوسته به‌روزرسانی می‌شوند، اطلاعات برای یادگیرندگان بسیار فراوان‌تر و در دسترس شده است. اما این اطلاعات همیشه دقیق و صحیح نیستند. نقش اصلی معلم در فرایند یاددهی و یادگیری کمک و تسهیل یادگیری یادگیرندگان است. اما در سال‌های اخیر، این نقش برای کمک به یادگیری، با کمک به چگونگی یادگیری گسترش پیدا کرده است. اکنون معلمان باید به یادگیرندگان بیاموزند اطلاعات نادرستی را که با خود به محیط یادگیری می‌آورند، یادگیری‌زدایی کنند. معلمان برای انجام فرایند یادگیری‌زدایی می‌توانند تکلیفی را به یادگیرندگان ارائه کنند و از آن‌ها بخواهند آنچه را درباره موضوع درس می‌دانند بنویسند؛ بدون آنکه درباره آن تحقیق کنند. سپس در مورد موضوع تحقیق کنند و بعد آنچه را فکر می‌کردند می‌دانند، با آنچه ممکن است درست باشد، مقایسه کنند. این کار به معلمان کمک می‌کند درستی دانسته‌های یادگیرندگان را درباره موضوع بسنجند.

محیط هم نقش مهمی برای یادگیری نسل زد دارد. در گذشته محیط کلاس درس با صندلی و میزهایی رو به جلو با نمای مناسبی از تخته‌سیاه ترسیم می‌شد و کتابخانه تنها مکان دسترسی به کتاب‌ها و مجلات بود، اما امروزه فناوری کلاس شامل فراتاب‌های دیجیتال، صندلی‌های متحرک، تخته‌های هوشمند و اتصال وای‌فای به شبکه است و کتابخانه‌ها به جایی بیش از مخزن انتشارات چاپی یا آرشیو بدل شده‌اند که در آن‌ها یادگیرندگان به اینترنت، فضای کار مشترک و آزمایشگاه‌های مرتبط به هم دسترسی دارند و می‌توانند از رایانه‌هایی با نرم‌افزارهای مهم برای فعالیت‌های علمی بهره ببرند. این محیط‌های یادگیری مدرن که از نوآوری‌های فناوری پدید آمده‌اند، هم تلفیق ابزارهای یادگیری دیجیتال را در فضای یادگیری ممکن می‌کنند و هم به تمایل معلمان در ایجاد فرصت‌های بیشتر برای درگیری و تعامل می‌افزایند.

بسیاری از یادگیرندگان نسل زد خواهان محیطی آرام برای یادگیری هستند که حس طبیعی، باز، راحت و مانند خانه را داشته باشد. در کنار این یادگیرندگان که تمایل دارند با ابزارهای محیط‌های یادگیری، چند کار را به‌طور هم‌زمان انجام دهند، مهم است که معلمان چارچوب‌های سالمی را برای کار با دستگاه‌های دیجیتال، موفقیت تحصیلی و مشارکت یادگیرندگان در مطالب درسی ایجاد کنند. بنابراین، علاوه بر پیشرفت‌های فناوری در محیط‌های یادگیری، طراحی محیط‌های یادگیری و مدیریت حدودم‌ها توسط معلمان نیز در موفقیت در یادگیری مهم است. هر نسل جدید مجموعه‌ای منحصر به فرد از ارزش‌ها، ترجیح‌ها، سبک‌ها و انگیزه‌ها را به محیط یادگیری می‌آورد. لذا تنها آگاهی بیشتر در مورد ویژگی‌های یادگیرندگان نسل زد کافی نیست، بلکه مهم است که طراحی تجربه‌های یادگیری با ترجیح‌های آن‌ها برای یادگیری درون فردی (آموزش فرد به فرد، یادگیری خودآموز، یادگیری معکوس و غیره)، اجتماعی (دوره‌های هیبرید برخط، پشتیبانی و کمک همتایان)، تجربی (فعالیت‌های تعاملی و یادگیری همتایان)، نمایش داده‌شده (نمایش‌های یادگیری) و دیجیتال (یادگیری مبتنی بر ویدئو، برنامه‌ها و برنامه‌های جذاب

و رسانه‌های اجتماعی) هماهنگ باشد. صرف‌نظر از محتوای دوره، هر کدام یا همه این چارچوب‌های مهم یادگیری می‌توانند با استفاده از رویکردهای آموزشی مرتبط با آن‌ها، با برنامه‌دستی یا تکالیف دوره تلفیق شوند.

هر چند تمرکز اصلی معلمان در هر دوره آموزشی، بر هدف دوره است، باز هم اختصاص بخشی از زمان کلاس به محتوایی که با ترجیح‌های یادگیرندگان نسل زد تطابق دارد، می‌تواند مفید باشد. بنابراین، این یادگیرندگان صرف‌نظر از موضوع درسی، از گنجاندن مطالبی خاص در برنامه درسی بهره می‌برند؛ چرا که هم اطلاعات مفیدی را کسب می‌کنند و هم می‌توانند آن‌ها را در موضوعات درسی خاص به کار بگیرند. برای مثال، تقویت هوش هیجانی و مهارت‌های موفقیت یادگیرندگان می‌تواند به آماده‌سازی آن‌ها برای آینده و نیز به‌حد اکثر رساندن یادگیری آن‌ها در مدرسه و دانشگاه کمک کند. علاوه بر این، تمرکز بر کاربرد در زندگی و شغل و نیز تغییرات اجتماعی می‌تواند به انتقال دنیای واقعی به کلاس درس و به عکس کمک کند.

نکته مهمی که باید در مورد یادگیرندگان نسل زد در نظر گرفت، این است که بخش زیادی از یادگیری آن‌ها در خارج از کلاس درس اتفاق می‌افتد. به عبارت دیگر، وقتی صحبت از تکالیف درسی به میان می‌آید، برخی مسائل زمینه‌ای و بافت و ترجیح‌های نسلی وجود دارند که احتمالاً بر یادگیری تأثیر می‌گذارند. بنابراین، ضروری است اطمینان حاصل شود که تکالیف برای به‌حد اکثر رساندن توان یادگیری یادگیرندگان به‌خوبی طراحی و ارائه شده‌اند. برای ارائه و سنجش تکالیف یادگیرندگان نسل جدید پنج عنصر وجود دارند که عبارت‌اند از: «مدیریت انتظارات خواندن، ارائه دستورالعمل‌های واضح و دقیق برای تکالیف، به‌حد اکثر رساندن کار گروهی برای یادگیری مؤثر، ایجاد معیار و شاخص و ارائه بازخوردهای واضح، به‌موقع و مداوم». این پنج عنصر باید مورد توجه قرار گیرند.

مطابق با نظریه «سیستم‌های زیست‌بوم‌شناختی»، لایه‌های درونی محیط زندگی یادگیرندگان بر فرایند رشدشان اثر گذارند و تجربه تحصیلی نیز از این قاعده مستثنا نیست. معلمان می‌توانند با به‌کارگیری اعضای خانواده و دوستان در دوره آموزشی، به یادگیرندگان کمک کنند با مطالب درسی ارتباط بهتری برقرار سازند و کاربردی بودن آن‌ها را در زندگی واقعی درک کنند. یادگیرندگان نسل زد بسیار شبیه به نسل‌های قبل، مشتاق و علاقه‌مند به یادگیری هستند. اما ویژگی‌ها، تمایلات و علاقه‌ها، سبک‌ها و محیط‌های یادگیری ترجیحی‌شان از بسیاری جهات متفاوت از نسل‌های گذشته است. بنابراین، شناخت این عوامل در طراحی آن دسته از تجربه‌های یادگیری که توانایی این نسل را برای موفقیت در یادگیری امروز و مقابله با چالش‌های فردا به حد اکثر برساند، مؤثر است.

#### منابع

1. Seemiller, C., & Grace, M. (2019). Generation Z Learns \_ A Guide for Engaging Generation Z Students in Meaningful Learning. Independently published.
2. Seemiller, C., & Grace, M. (2016). Generation Z goes to college. Jossey-Bass.